MIGRÁCIÓKUTATÓ INTÉZET

Görögországi migrációs helyzetkép
A Migrációkutató Intézet terepkutatása, 2019. április 9-11.
Útibeszámoló

Az Európai Unió több vezető tisztségviselője és egyes nemzetek vezetői szerint a 2015-ben tetőző európai migrációs válság véget ért. Ugyanakkor minden rendelkezésre álló információ arra utal, hogy Görögország továbbra is olyan komoly nehézségekkel szembesül, amelyekkel képtelen megbirkózni. A migrációs helyzet különösen kritikus a török-görög tengeri határvonalhoz közeli szigeteken. A Migrációkutató Intézet munkatársa terepkutatás céljából ellátogatott két érintett szigetre, Híoszra és Számoszra. A görögországi út keretében személyes interjúk készültek Athénban is, melyek nyomán tágabb politikai, humanitárius, tudományos szempontból is sikerült tájékozódni.[1]

1. *Interjú Borisz Boriszov Csesirkovval (kommunikációs referens, ENSZ Menekültügyi Főbiztossága, Athén)*

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának (UNHCR) 1952 óta van irodája a görög fővárosban, de 2015-ig főként jogi kérdésekkel foglalkoztak. Abban az évben viszont néhány hónap alatt 1 millió ember érkezett Törökország felől, akik többsége néhány nap után továbbutazott a szárazföldi Görögországba, majd a balkáni útvonalon Európa magállamai felé. Így az UNHCR szerepe is megváltozott: feladata a helyzet folyamatos monitorozása és a görög kormány részére történő jogi jellegű segítségnyújtás lett.

Az EU-Törökország megállapodással a krízis enyhülni kezdett 2016 márciusától. A tengeri útvonalon érkezők száma 2019 első három hónapjában kevesebb volt (kb. 5 ezer fő), mint a válság kirobbanása idején naponta érkezőké. Ma már tehát nem beszélhetünk akut humanitárius válsághelyzetről, „poszt-vészhelyzeti fázisban vagyunk". *(A menedékkérelmi számadatokat lásd az útibeszámoló végén található 1. táblázatban.)*

Az interjúalany hangsúlyozta, hogy a beáramlás nem szűnt meg, csak mérséklődött. Van, hogy naponta 4-5 csónak is érkezik a szigetekre, ez napi több tucat személyt jelent ma is. Még mindig Leszboszon, Moria városában és Számoszon, Váthí városában a legkritikusabb a helyzet, a többi szigeten (Híosz, Lérosz és Kósz) sikerült érdemben javítani a körülményeken. Összességében a szigeteken 5 200 férőhelyen tartózkodik 11 000 menedékkérő. Amíg nem bírálják el a kérelmüket, nem engedik tovább őket a Félszigetre. Kivételt képeznek azok, akik a görög jog alapján veszélyeztetett csoportoknak tekintendők (idősek, korábban megkínzottak, kísérő nélküli kiskorúak stb.), de az elbírálásra nekik is több hónapot kell várniuk, miután átvitték őket. Csesirkov szerint a 26 szárazföldi táborban kb. 20 000 ember tartózkodik jelenleg. Az ESTIA program (ld. lentebb) keretében 25 700 helyet biztosítanak lakásokban a veszélyeztetteknek, a Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) pedig további 6 000 szállodai ágyat bérel. Látható tehát, hogy a kapacitások távolról sem elegendőek az elszállásolásra.[2]

Az UNHCR munkatársa kérdésünkre két EU-finanszírozású programról tett említést. Az egyik a már említett ESTIA elszállásolási program. A menekültstátusz elnyerése után, egy 6 hónapos „kegyelmi időszak" alatt még maradhatnak a lakásokban az emberek, majd ezután kiköltöztetik őket és azt követően görög állam szociális rendszerét terhelik. Egyelőre kevesen, 160-an vannak a programból kiesők, mivel azt csak nemrég indították el. A másik program a „migránskártyaként" elhíresült pénzügyi segítségnyújtás. 2019 márciusi adat szerint 69 000 embernek volt ilyen, a görög kormány által meghatározott szabályok szerint használatos

[1] A Migrációkutató Intézet ezúton is szeretne köszönetet mondani Magyarország görögországi nagykövetének és a Nagykövetség valamennyi munkatársának a terepkutatás leszervezésében nyújtott kiemelkedő segítségért.

[2] Óvatosabb becslések szerint is legalább 70 – 80 000 migrációs hátterű személy tartózkodik folyamatosan Görögország területén.

fizetőeszköze. A havi feltöltés összege fejenként 90 euró ott, ahol ételt osztanak (ezt a hadsereg végzi) és 150 euró ott, ahol nem. A 7 vagy többgyermekes családok 550 eurót kapnak, ez a maximum. A bankkártya a bérelt lakásokhoz hasonlóan a menekültstátusz elnyerése után 6 hónapig még jár, és nagy előnyének tartják, hogy némi függetlenséget biztosít a tulajdonosaik számára, s segít megőrizni emberi méltóságuk maradékát, egyúttal a kiskereskedelmi forgalom növekedéséhez is hozzájárul. A tervek szerint a program hamarosan lezárul.

Az érkezők összetételéről elmondta, hogy kezdetben 80% volt szíriai állampolgár, őket követték az irakiak és az afgánok. Tavaly a dobogón a szíriaiak és az afgánok helyet cseréltek. Az összesített elismerési arány 50% körüli, a szírek esetében jóval magasabb, akárcsak Európa más országaiban. A repatriálások száma ezzel szemben elenyésző.

2. Interjú Ilisz Miltiadisz Klapasszal (migrációs politikáért felelős államtitkár, Athén)

A baloldali politikus hangsúlyozta, hogy a migrációs válság összeurópai problémaként robbant 2015-ben, amelyben néhány ország, mely lezárta a határait, nem segített Görögországnak. Országa tagadhatatlanul nem állt készen arra, hogy szembenézzen a helyzettel. Hozzátette: azóta az EU segítségével folyamatosan javítják a feltételeket.
Kérdésre válaszolva elmondta, hogy Angela Merkel *Willkommenskultur*ját nem tekintik „*pull*-faktornak", ellenkezőleg: az lett volna az üdvös, ha minden tagállam Németországhoz hasonlóan reagál a válságra. Másfél millió ember érkezett egy 500 milliós Európába, ezzel meg kellett volna közösen birkózni, hiszen láthattuk, hogy semmiféle mély gazdasági problémát nem okoztak, egyetlen európai ember sem lett szegényebb amiatt, mert befogadtuk a menekülőket. Megjegyezte: ismerjük az emberáradat okait, melyek megoldása, a helyben segítés kellene legyen a közös alapja politikánknak.

Klapasz kitért a törökökkel folytatott együttműködésre is, amely szerinte kifejezetten jó, főleg a szárazföldi határok védelmében. Szerinte azonban ennél is fontosabb, hogy az EU egységesen lépjen fel és biztonságos migrációs útvonalakat kínáljon a menekülteknek, hiszen a jelenlegi intézkedések egy része arra irányul, hogy megfékezzék az embercsempész-hálózatokat. Fontos tehát a görög-török kooperáció, de a közös uniós válasz még fontosabb lenne.

Az interjúalany megjegyezte, hogy a magyar kormány által szorgalmazott megoldások (határok lezárása, a legális és illegális migráció hermetikus szétválasztása európai szinten) elfogadhatatlanok és élesen szemben állnak a görög kormány álláspontjával. Mondataiban az EU *mainstream* érvelése köszönt vissza: egyrészt szerinte nehezen védhető tengeri határaik vannak, másrészt pedig emberéleteket kockáztatnának azok esetleges lezárásával. Hozzátette: ezek a lépések ellentmondanak azoknak az elveknek, melyek szellemében az EU-t egykor létrehozták. Klapasz úgy véli, hogy a legfontosabb az államok egymással szembeni szolidaritása. Ezért a görögök többsége számára érthetetlen, hogy miképp fordulhat elő az, hogy egy tagállam a tagságból eredő előnyöket élvezi és közben nem vállal kötelezettségeket. Ugyanez a véleménye Matteo Salvini politikájáról is. Kifejtette, hogy érdemes feltenni azt a kérdést: vajon a határok lezárása után kevesebben akartak Európába jönni? Vajon ez megszüntette-e a kiváltó okokat? Próbált-e bárki biztonságos migrációs útvonalakat létrehozni, hogy a menekülők alapvető emberi jogaikat gyakorolhassák?

Az államtitkár elmondta, hogy a korábbi migrációpolitikáért felelős miniszter járt azokon a szíriai területeken, amelyeket ismét az Aszad-kormány ellenőriz. Elmondása szerint ezek a városok lassan alkalmasak lesznek arra, hogy oda hazatérjenek az emberek. Persze ez nem elég, hiszen a legfontosabb az, hogy az egész országban tartós béke legyen, ennek feltételei azonban ma még nem biztosítottak. Megjegyezte: van viszont egy jelenség, amely garantáltan „*push*-faktor" lesz a jövőben, ez pedig a klímaváltozás. Klapasz szerint itt közös megoldást kell találni érdemi tárgyalások útján.

A migráció pozitív hozadékaira rákérdezve elhangzott, hogy nem ismer olyan kutatást, amely szerint a migrációt ne használhatnák fel saját fejlődésük előmozdítására az európai országok. Klapasz szerint, ha már így alakult, s nem tudtuk időben megállítani az áramlást, jól kellene kihasználni azt, hiszen a migráció, amióta világ a világ, az emberi történelem része. Be kell fogadni ezeket az embereket, egyenlően kell kezelni őket, és nem kell tartani sem iszlamizációtól, sem pedig az „európai vér felhígulásától".

Az interjú során rákérdeztünk arra is, hogy mennyire egységesek a migráció és annak kezelésének megítélésében a görög politikai pártok. Klapasz szerint a szélsőjobboldali Arany Hajnalt leszámítva nagyjából konszenzusról lehet beszélni. A Szíriza fő ellenfele, a mérsékelt jobboldali Új Demokrácia kormányzása idején dolgozták ki a jelenlegi migrációs törvényt, amely alapvetően bevált. A mai válságkezelés nemcsak a jelenlegi baloldali, hanem az azt megelőző jobboldali kormány érdeme is. Ezt akkor is el kell ismerni, ha a jelenleg ellenzékben lévő jobboldal kritizálja is az intézkedések hatékonyságát, és keményebb politikát visz, mint néhány éve.

3. Interjú Panosz Lamprouval (a kormányzó Szíriza emberi jogi szakpolitikusa, Athén)

A kormánypárt politikusa a szigeteken kialakult helyzetért nemcsak az EU-Törökország megállapodást, hanem a Görögországról északra lezárt határokat is hibáztatja. Szerinte egyrészt meg kellene nyitni a határokat és biztonságos útvonalakat szükséges létrehozni a menekülteknek, másrészt pedig ugyanazokat a jogokat és lehetőségeket kell biztosítani nekik, mint a görög társadalom többségének: munkát, oktatást, egészségügyet, szociális ellátásokat. Hozzátette: minden eszközzel fel kell lépni az idegengyűlölet és a rasszizmus ellen, de szerencsére Görögországban a gyűlölködők kisebbségben vannak. Lamprou megosztott egy történetet is: az Arany Hajnal szimpatizánsai az elmúlt hetekben támadásokat intéztek az országba érkező menekültek ellen Athén külvárosaiban és másutt (például megtámadtak egy szállodát, ahol menekült családok voltak elhelyezve). A Szíriza tagjai a szolidáris Görögország nevében mindig a helyszínre vonulnak ilyenkor, hogy megvédjék a külföldi gyermekeket. Megjegyezte, hogy hamarosan újabb tábort nyitnak a szerencsétlen sorsúak elhelyezéséhez, folyamatosan kifejezik együttérzésüket. A Szíriza EP-listáján szimbolikus megfontolásból egy afgán jelölt is helyet kapott. Lamprou szerint végsőkig küzdenek a zárt határok és a xenofóbia ellen.

Orbán Viktor politikája véleménye szerint kétféle szörnyűséges irány elegye: egyrészt megszorításpárti, munkavállaló-ellenes, neoliberális, másrészt szélsőjobboldali, xenofób és rasszista. A kormánypárti politikus úgy véli, hogy ez egy robbanásveszélyes elegy, mely elpusztíthatja Európát. Reméli, hogy az EP-választáson a baloldali pártok jól szerepelnek majd és az Európai Parlamentben esély nyílik egy szocialista-zöld-radikális baloldali koalíció megkötésére. Ha pedig mégis úgy alakulna, hogy a néppárti és a populista csúcsjelölt közül kell a Szíriza képviselőinek választani, összeszorítják a fogukat és az előbbire szavaznak majd. *(A pártpreferenciákat lásd az írás végén a 2. táblázatban.)*

4. Interjú Konsztaninosz Filisszel (professzor, a Nemzetközi Kapcsolatok Intézetének igazgatója, Pantheon Egyetem, Athén)

Az egyetemi oktatóval több témát (geopolitika, görög belpolitika) is érintettünk a migráció mellett, illetve azzal összefüggésben (amelyről egyébként könyvet is írt). Felidézte az előző ciklus német belügyminiszterének egyik nyilatkozatát, mely szerint a dublini rendelet alapján minden migránst oda kell visszaküldeni, ahol először az EU területére lépett. Miközben ez főként a déli államokat érinti, a földrajzi adottságokat nyilvánvalóan nem lehet megváltoztatni, így a Dublin rendszer rendkívül igazságtalan. Filisz felidézte, hogy Spanyolország a 2000-es évek elején fokozottan érintett volt, de sikerült jó megállapodást

kötnie Marokkóval. Hasonlóképpen járt el Olaszország is Kadhafival, akinek a halála után megbízhatatlan és párhuzamos kormányok alakultak Líbiában, így a helyzet egyre nehezebb lett. Véleménye szerint Görögország mindig komoly migrációs problémákkal szembesült. A professzor szerint teljesen egyértelmű, hogy Erdoğan elnök eszközként használja Európával szemben a feltartóztatott tömegeket. Bár a számok tekintetében ma már nem beszélhetünk menekültválságról, hiszen mind Görög-, mind Olaszországban meredeken visszaestek a számok, politikai értelemben az továbbra is fennáll.

Arról, hogy vajon mi az oka annak, hogy Görögország nem követi Olaszország példáját a határok megvédésében, úgy vélekedett, hogy az ország elvi kérdésként tekint az érkezők megsegítésére. Mivel az 1950-es évek óta a NATO és az 1980-as évektől az Európai Közösségek tagja, szövetségesei a Balkán-félsziget leginkább nyugatorientált államának tekintik ma is, de maguk a görögök is így vélekednek országukról. Ennek megfelelően példát kívánnak mutatni az európai értékek tiszteletben tartásából, sőt megvédéséből. Filisz szerint lehet, hogy Salvini, Orbán vagy Kurz szigorúbb migrációs politikája hatékonyabb, de egyértelműen nem felel meg az európai értékeknek, csak a belpolitikai érdekeknek és kampánymegfontolásoknak.

Az interjú során megkérdeztük a professzort, hogy folyik-e társadalmi diskurzus Görögországban a migráció negatív következményeiről (érkezők alulképzettsége, nehéz és költséges integrációja, eltérő kulturális háttérből adódó konfliktusok, biztonsági kockázatok). Filisz nem tapasztalta, hogy az akadémiai világon kívül a társadalom más szféráiban a migráció téma lett volna. A görög társadalmat a jelentős kivándorlás (főleg Ausztráliába, az USA-ba és Nyugat-Európába), valamint a megszorítások miatt brutálisan csökkentett fizetések és nyugdíjak jobban aggasztják, ugyanakkor e tekintetben kisebb fellélegzés is tapasztalható, mert a Brexit-referendum óta az európai gazdasági életben a „fekete bárány" szerepét az ország helyett az Egyesült Királyság vette át. Az egyetemi tanár szerint több oka van a relatív érdektelenségnek: (1) a 2015 óta érkezett tömeg nem jelent kezelhetetlen szintet; (2) az 1990-es években érkezett nagy létszámú albán bevándorló letelepítésében és integrációjában sikeres volt az ország, ezért a görög integrációs modellt működőképesnek tartják, ami magabiztosságot ad a társadalomnak; (3) a II. világháborút követően nagyon sok görög menekült vagy költözött el az országból különböző okok miatt (a ma itt élő görögök szülei és nagyszülei), ezért az ideérkezőkhöz való hozzáállás alapvetően együttérző és barátságos; (4) az érkezők – ha elhelyezkednek – olyan munkakörökben dolgoznak, amelyekben a görögök nem, így nem rontják a munkanélküli statisztikákat. Filisz hozzátette, hogy az albán példa nemcsak a fogadó állam attitűdje miatt pozitív, hanem azért is, mert az érkezők elfogadtak három alapvető szabályt: (1) ők vendégek, akik nem élhetnek vissza a „házigazda" jóindulatával; (2) az írott szabályokat maradéktalanul be kell tartaniuk; illetve (3) az íratlan kulturális és vallási szabályokat tiszteletben kell tartaniuk. Az aktuális migráns- és menekülthullám ebből a szempontból heterogén: a szírekkel könnyebb e három szabályt megértetni és elfogadtatni (nemcsak a keresztényekkel, de a muszlimokkal is), mert a társadalom közép- és felső rétegeiből jönnek (bár ezt a professzor nem tudta alátámasztani adatokkal), míg az afgánokkal és az afrikaiakkal nehezebb.

A krízis megoldását illetően Filisz kettős javaslattal állt elő. Egyrészt minden uniós tagállamnak egyenként fel kellene mérnie, hogy hány menekültet tud maximálisan befogadni, azaz mennyire alkalmasak a kulturális, gazdasági, oktatási, társadalombiztosítási és demográfiai adottságok a valódi menekültek befogadására. Másrészt pedig a kiinduló és a célországok között három határterületet kell kijelölni, és mindegyik esetében más-más közös uniós segítségnyújtási politikát szükséges kidolgozni. A három zóna: kiindulási országok, szomszédos országok, belépési pontok a kontinensre (ez utóbbiak Spanyolország, Olaszország, Málta, Görögország és Bulgária).

5. Interjú George Karamanisszal (Híosz város alpolgármestere, Híosz szigete)

Híosz az 5. legnagyobb görög sziget, területe 904 km^2. Kevesebb, mint 7 kilométerre fekszik a török partoktól. Lakosainak száma 55 ezer fő, akik közel fele a központban, Híosz városában, a fennmaradó népesség 64 faluban él. Repülőteréről naponta közlekedik járat Athénba, hetente Rodoszra és Krétára. Speciális, itt jellemző termék a masztika, az itteni pisztáciafa gyantája, melyet egyrészt kozmetikumok, másrészt édességek, harmadrészt az azonos nevű szeszesital készítéséhez használnak. Egyéb terményei közül minősége miatt a mandarin emelkedik ki.

Az interjú során rákérdeztünk, hogy miből élnek az itteni emberek, és milyen következményekkel járt migrációs krízis a városban. Válaszában elmondta, hogy elsősorban a kereskedelmi halászat, másodsorban a masztika-feldolgozás, harmadsorban pedig az idegenforgalom a helyi görögök fő bevételi forrása. 2015-ben először fel sem fogták, hogy mi történik. Visszaemlékezése szerint egyre csak kötöttek ki a csónakok a keleti parton, a parti őrség és az önkéntesek pedig folyamatosan fogadták őket. Ők pedig, mint önkormányzat, akik részben a strandjaikból élnek, próbálták a partokat tisztán tartani. Egy menekülő átlagosan 8 kilogramm hulladékot hagy érkezéskor maga után (mentőcsónak, mentőmellény, vizes ruhák stb.), úgyhogy ez nem volt könnyű. Ráadásul gazdasági válság volt az országban, tehát valóban erőn felül teljesítettek.

Karamanisz alapvetően két periódusra osztja a migrációs krízist: az EU-Törökország megállapodás előtti és utáni időszakra. Az első szakaszban a helyi polgárok megértették, hogy a helyzet egészen rendkívüli, így a segítségük elengedhetetlen. E felismerés nyomán kialakítottak egy rendszert a helyzet kezelésére. Körülbelül 7 kilométerre a várostól, a Vial nevű elhagyott gyárépületben tudták elszállásolni a migránsokat, a hatóságok pedig meg tudták kezdeni a kérelmek elbírálását. Ami pedig a várost illeti: először jobb híján a városháza előtti téren és parkban táboroztak le az emberek. A kormánytól semmiféle segítséget nem kaptak az áldatlan állapotok javítására, végül az UNHCR segített abban, hogy a város központjától 100 méterre lévő várrom körüli zöldterületet is megnyissák, s ott 700-800 ember tábort verhessen. Függetlenül a nehézségektől, a szigetről folyamatosan tudtak távozni nyugat felé a migránsok, akár már pár nap után. Az Athénba tartó menetrendszerinti hajók tele voltak velük, hiszen minden érintett égei-tengeri sziget igyekezett megkönnyíteni a távozásukat.

Az alpolgármester – némileg meglepő – véleménye szerint a helyzet az EU-Törökország megállapodás után fordult rosszabbra. Karamanisz elmondta, hogy az önkormányzatnak immáron semmilyen ráhatása nincs a történésekre. A városi tábort sikerült bezárni, a várárkot rehabilitálni, de a Vial táborral kapcsolatos feladatokat az állami szervek, a Vöröskereszt, önkéntesek látják el, de jelen van a Frontex, az IOM és az UNHCR is. Az önkormányzatnak a táborban élők létszámáról legfeljebb csak sejtése lehet. Az biztos, hogy senki nem akar közülük itt letelepedni a menekültstátusz elnyerését követően, az azonban néha előfordul, hogy a Félszigetre (akár évek után) átjutottak visszajárnak családtagjaikat vagy barátaikat meglátogatni.

A városvezető elmondása szerint az érkezők ideiglenes itt-tartózkodása komoly károkat okozott és okoz mind a mai napig. A központi parkban működő egyik kávézónak hónapokig nem voltak vendégei, hiszen emberek sátoroztak körülötte. A turisták száma érzékelhetően visszaesett, a parti szállodák és éttermek közül sok be kellett zárjon. Hozzátette, hogy ez nem csak a migrációs válságnak, hanem a törökországi puccsnak és a nyomában bekövetkezett pénzügyi válságnak is köszönhető egyébként, mert a török vendégek száma is jóval kevesebb. További gondot okoz a tábor túlzsúfoltsága, hiszen az ott élők kénytelenek a szomszédos mezőgazdasági területeket is igénybe venni, ott lakni, mozogni, játszani és előfordulnak terménylopások is. Ezek miatt sok gazda panaszkodott, a konfliktusok korábban

mindennaposak voltak. Sok a bolti lopás is, bár a „migránskártyák" erre jótékony hatást gyakoroltak, hiszen nagymértékben segítette a kisebb értékű lopások (cigaretta, sör stb.) számának csökkenését. Ugyanakkor a költésekből a sziget közel sem profitált annyit, mint amennyit a kialakult helyzetben összességében vesztett.

Karamanisz az interjú során hangot adott a helyi közösség elkeseredettségének és azon véleményének, hogy az EU-Törökország megállapodás nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Helyeslik a célt, hogy az Ázsia felől érkező nagy hullámot megállítsák valahol, de mind a közösségi, mind az állami politika kezdetektől fogva adós a szigetek tehermentesítésének tervével.

6. Látogatás Kalhíosz falujába (Vial tábor, Híosz szigete)

Kalhíoszba autóval érkezve hétköznap (jóval a munkaidő vége után) azonnal feltűnik, hogy az utcákon a helyi időseken kívül csak fiatal és középkorú menedékkérők tartózkodnak. A tábor egy, a falu központjától legfeljebb 3 kilométerre lévő dombos területen található, teljes területe beláthatatlan. A kapu látogatásunk idején nyitva volt, a környező dombokon néhány tucat migráns tartózkodott, alapvetően férfiak. Az őrzésért két fegyveres katona felelt, de három rendőr is a közelben szolgált. Az egykori gyárépület egyik oldalán, kapuval és kerítéssel elzártan több tucat konténer sorakozik, másik oldalán betonozott, üres terület. A tábort körbevevő kerítésen túl is láthatóak sátrak, száradni kiterített ruhák, de pontos képet a domborzati viszonyok miatt nem kaphattunk. A tábor bejáratánál lévő nagyméretű üvegezett hirdetőtáblán közel tucatnyi nyelven – a bengálitól a fárszin át a franciáig – alapvető információkat ragasztottak ki a menedékkérelmek benyújtásáról. A gyárépület oldalában retesszel zárt infopult látható, szintén hirdetőtáblával és soknyelvű hirdetményekkel. Önkéntesekkel nem találkoztunk. A faluban az Orvosok Határok Nélkül bázisa – egy garázsépület – zárva volt.

7. Interjú Elena Housznival (ismert görög újságíró és a váthí-i polgármesteri hivatal tájokoztatási és lakossági panaszügyi főreferense, Számosz szigete)

Számosz területe 469 m^2, távolsága a török partoktól kevesebb, mint 2 kilométer. Lakosainak száma 33 ezer fő, ötödük él a központban, Váthí városában. A legenda szerint a szigeten született Héra istennő, Pithagorasz, a híres ókori matematikus, Arisztarkhosz csillagász, Epikurosz filozófus, valamint Aesopus meseíró (több más sziget által vitatottan), de Halikarnasszoszból való száműzetése után Hérodotosz (történetíró) is itt telepedett le. A szigetet a középkorban a genovaiak birtokolták, majd az Ottomán Birodalom foglalta el. A török uralom alóli felszabadulás után néhány évig független hercegség volt, majd 1913-ban lett Görögország része. A helyiek idegenforgalomból és mezőgazdaságból (muskotályszőlő, dohány, gyapot, citrusok) élnek.

A városháza épülete előtt hétköznap ebédidőben feltűnő, hogy a járókelők túlnyomó többsége fekete-afrikai férfi. Az interjú során rákérdeztünk, hogy a helyiek hogyan élik meg a migrációs krízist. A polgármesteri hivatal munkatársa válaszában háromféle érzésről beszélt, amely szerinte a polgárokban munkál. Az első az elkeseredés: nem igazságos, hogy Számosz ilyen helyzetbe került, ahogy az sem igazságos, hogy a migránsoknak ilyen körülmények között kell élniük. A második a düh: az EU csődöt mondott, nem talált megoldást, a törökökkel kötött egyezség nem működik. A harmadik a fásultság: az uniós vezetők csak ígérgettek, de nem született megoldás, több tagállam, így Magyarország pedig nem vállalta a közös felelősséget.

A központi kérdés Houszni szerint az, hogy a II. világháború utáni európai ember, egy demokrata hogyan áll hozzá egy másik emberhez. Úgy tűnik, hogy mi, jelenkori európai

emberek e tekintetben csalódást keltően viselkedünk. A közelgő EP- és nemzeti parlamenti választás előtt a migráció a legégetőbb kérdés, melyre választ kell adnunk.

Híoszhoz hasonlóan itt is elhangzott, hogy Számosz és a központi kormányzat között nincs semmilyen együttműködés. Ennek szomorú aktuális példája volt, hogy a több napja a városban tartózkodó Dimitrisz Vicasz migrációs politikáért felelős miniszter jövetelét nem jelezte előre a polgármesternek, és nem is találkozott vele. Ugyanakkor a migránsok érkezésével összefüggő, kétszeresére növekedett szemétszállítási feladatok (újrahasznosíthatatlan mentőcsónakok stb.) és a tábori tartózkodásukkal összefüggő vízellátási feladatok a várost terhelik. Utóbbira példaként említette, hogy tavaly nyáron volt olyan időszak, amikor csak napi 4 órán át tudtak vizet biztosítani a város háztartásainak.

Houszni elmondta, hogy a krízis nyomán kialakult károk felmérhetetlenek. Mikor 2015-ben kitört a válság, a vendégéjszakák felét lemondták. Azóta kissé stabilizálódott a helyzet, de az ideálistól továbbra is nagyon messze van. A turisták nyilván nem azért jönnek ide, hogy egy nyomornegyed közelében találják magukat. A helyiek nem akarják, hogy Számoszra „migránsszigetként" tekintsenek. A váthí-i tábor „város a városban", 150 méterre van a városházától és nyitott. Az interjúalany szerint teljesen természetes, hogy a városban kószálnak a migránsok, hiszen nem tehetnek mást. A rájuk érkező lakossági panaszokkal nem ők foglalkoznak, de sok esetről hall, hiszen a helyi önkéntesek vezetője volt 4 éve és sok barátja informálja azóta is, de egyébként is természetes, hogy egy ekkora lakosságszámú településen nehéz bármit titokban tartani. A nőkkel szembeni esetleges zaklatásokról elmondta, hogy nincs több belőlük, mint a világ bármely más részén és természetes, hogy a fiatal férfiak megbámulják a nőket. Houszni szerint el kell gondolkodni azon, hogy a legtöbb ember ugyanolyan modern városból érkezett, mint amilyenekben mi lakunk, most pedig rettenetes körülmények között él: vajon mi hogy reagálnánk erre?

A politikai klímáról Houszni elmondta, hogy bizonyosan a migrációs kérdés lesz a fő kampánytéma a szigeteken az idei választások során. Hozzátette: a keményvonalas bevándorlásellenes agendát a neonáci Arany Hajnal viszi, amely a legutóbbi parlamenti választáson országosan 6,28%-ot ért el, Számoszon pedig 5,54%-ot. A pártnak nem ismeretesek helyi képviselői, ebből is látszik, hogy az emberek személyes ismeretség nélkül, dühből szavaznak a protesztpártra, melynek betiltása ügyében bírósági eljárás zajlik.

A polgármesteri hivatal munkatársa egy ókori mondást idézett, mely szerint „annak kell elhárítania a bajt, aki okozta." Vagyis szerinte nem az a megoldás, hogy bizonyos határokon megállítunk embereket, hanem az, hogy békét teremtünk, helyreállítjuk a kibocsátó országokat és élhetővé tesszük a körülményeket. Például a Libanonnak, Törökországnak vagy Görögországnak juttatott összegeket szíriai és iraki újjáépítésre kellene fordítania az EU-nak. Felvetettük, hogy nem lenne-e követendő e tekintetben Magyarország példája, mely a *Hungary Helps* program keretében pont az elpusztított infrastruktúra újjáépítésében jeleskedik ezekben a térségekben. Houszni szerint egyrészt ez nem méltányos felvetés a gazdasági válságtól sújtott Görögország esetében, másrészt Magyarország ezekkel az akciókkal saját bűntudatát igyekszik palástolni, amiért felmondta az európai szolidaritást. Felháborodással jegyezte meg, hogy az EU egy család, melyhez hazánk önként, bármilyen kényszer nélkül csatlakozott. Ha családtagok vagyunk, akkor nem mondhatunk nemet egymás kölcsönös megsegítésére. Kijelentette: ha így teszünk, az EU szétesik és fasiszta irányba tolódik.

8. Interjú Lefterisz Szílianidisszal (alapító-szóvivő, Számoszi Polgárok Független Mozgalma, Számosz szigete)

Interjúnk apropója a Mozgalom frissen közzétett, alábbi 10 pontos követelése volt:

1. a tengeri és szárazföldi határok szigorú ellenőrzése;
2. elutasított menedékkérők azonnali visszaküldése Törökországba;
3. a bűncselekményt elkövető migránsok kitoloncolása;
4. a migránsok önkéntes hazatérését segítő program hatékonyabbá tétele;
5. a számoszi *hotspot* áthelyezése a lakott területektől távolra, valamint annak szigorú őrzése;
6. ne létesítsen a kormány újabb, második *hotspotot* a szigeten;
7. azon kormánydöntések visszavonása, melyek alapján a migránsok folyamatosan a szigeteken tartózkodnának;
8. a civil szervezetek működésének szigorúbb ellenőrzése;
9. az Európai Unió fogadjon el egy új megállapodást, melynek értelmében a menekültek közvetlenül Törökországból jutnának más államokba;
10. nemzeti alapú politizálás és döntések a kormány és a pártok részéről.

Interjúalanyunk tősgyökeres számoszi (sok generációra visszamenően), megélhetését szobák kiadásából biztosítja. A migrációs válság kitörése óta egyszer sem volt nála teltház. A kialakult áldatlan állapotokat megelégelve 2015 óta különböző kiáltványokat fogalmaz meg. A Mozgalom informális, nem bejegyzett, szigorúan véve a kiáltványokat aláírásával támogató kb. 1 000 – többnyire Váthíban élő – helyi lakosból áll. Szílianidisz elmondta, hogy saját honlapjuk és (eddig) egyetlen lapszámban kiadott újságjuk van. Céljuk, hogy az elégedetlen és elkeseredett polgárok hangját minél messzebbre juttassák. Az interjú során megmutatta azokat a tiltakozó leveleket, amelyeket az EU illetékes vezetőinek (köztük Juncker bizottsági elnöknek), valamint a Frontexnek írt, a hozzájuk tartozó postai feladóvevényekkel. Választ egyikre sem kapott. A migrációs válság súlyos következményekkel járt a helybeli lakosságra. Első helyen említette, hogy minden döntésből kizárják őket, a város polgárainak egyáltalán nincs beleszólásuk az ott működő *hotspot* ügyeibe, az – egyébként követhetetlen, folyamatosan cserélődő – NGO-k mintegy államként működnek az államban, a helyi közösség így azt érzi, hogy nem ura annak, ami a saját lakókörnyezetében történik. Szílianidisz elmondása szerint rengeteg továbbá a bűneset. A 2017-es, rendőrségtől származó összesítés szerint 137 bűncselekmény történt, ebből 1 emberölés, 1 testi sértés, 1 rablás és nagyon sok a lopás. Ezek mind felderített cselekmények, de ha – mint legtöbbször – az elkövető migráns, másnap kiengedik a fogdából – jegyzi meg a szóvivő. Önmagában problémát okoz az is, hogy a *hotspot* nyitott. Ezt bárki tapasztalhatja, aki 10 percet sétál a városban, görög emberbe alig lehet botlani. Esténként már a helyiek is inkább behúzódnak házaikba, nincs nyüzsgő élet a városban, ahogy egy átlagos mediterrán településen megszokott. Problematikus az is, hogy nem kerül sor kitoloncolásokra: Szílianidisz szerint a bűncselekmények elkövetőit és a nem megfelelő magatartást tanúsítókat haza kellene küldeni azokkal egyetemben, akik ténylegesen nem menekültek (ehhez az EU segítségét is elvárják). Kiemelte még, hogy a *hotspotot* rosszul menedzselik, ugyanis nincsenek elkülönítve a menekültek a gazdasági bevándorlóktól, a bűncselekmények elkövetői a többiektől, s nincs orvosi ellátás sem. Utóbbi egy fontos következménnyel, a kórház túlterheltségével jár. Interjúalanyunk elmondása alapján a menedékkérők az orvosi ellátás hiánya miatt nagy számban veszik igénybe a helyi kórház szolgáltatásait, emiatt a helyiek hozzáférése jelentősen romlik, nőgyógyászati vizsgálatra például szinte lehetetlen bejutni a helyi görög nőknek. A válság közvetlen következményein túl kijelentette, hogy történelmi tapasztalatok miatt sok görög fél a tartós együttéléstől egy muszlim vallású kisebbséggel. Emlékeztetett, hogy Panosz Lamprou a helyi Szíriza elnök társaságában 2015 végén a városban arra szólította fel a polgárokat, hogy barátkozzanak meg a gondolattal. Szílianidisz magabiztosan állította, hogy e mondat nem a válság idejére szóló, átmeneti befogadásról, hanem hosszú távú, sőt végleges együttélésről szólt.

Arra a kérdésre, hogy vajon mindenki hasonlóan gondolkodik-e a szigeten, mint ők, interjúalanyunk nem adott igenlő választ. Szerinte ugyanis sokan anyagi hasznot húznak a helyzetből: a migránskártyákkal forgalmat generáló élelmiszerboltok és az NGO-k munkatársainak szobát biztosító szálláskiadók. Elismerte azt is, hogy rajtuk kívül vannak olyan baloldali érzelmű emberek is, akik világnézeti-ideológiai okokból vélekednek másképp. Összességében úgy érzi, hogy néha az egész világgal harcolniuk kell. Azonban reméli, hogy a legnagyobb ellenzéki párt, a jobbközép Új Demokrácia egyre inkább reálisan látja a helyzetet, és hatalomra kerülve tesz majd azért, hogy a Szíriza ígéretei helyett végre a tettek beszéljenek.

9. Látogatás a váthí-i Alpha Center nevű létesítményben (Számosz szigete)

A váthí-i városháza és a *hotspot* között nagyjából félúton található egyemeletes épület az Alpha Center, mely az NGO-k által működtetett olyan közösségi tér, ahol a kevés hely ellenére minél több migránsnak igyekeznek értelmes nappali elfoglaltságot biztosítani: angol, német, francia és görög nyelvórát, jógaórát, zeneórát, rajzórát tartanak. Érkezésünkkor a földszinten javarészt fekete-afrikai férfiak teáztak, beszélgettek és játszottak különböző társasjátékokat, igencsak összezsúfolódva, minimális személyes térrel, légkondicionálás nélkül. Az alagsorban varrni és sportolni lehet. Az emeleten, ahol a 4 tanteremben a nyelvoktatás és az adminisztratív tevékenyég folyik, egy fiatal argentin önkéntes lánnyal beszélgettünk a tevékenységükről. Ő fél évvel ezelőtt érkezett és a *Samos Volunteers* (SV) nevű NGO önkéntese, ahová online jelentkezett. Körülbelül 6-7 NGO van folyamatosan a szigeten, az SV elsőként jelent meg a *Med'EqualTeam* nevű orvoscsapattal és a *Berlin Refugee Law Clinic* jogászcsapattal együtt, mikor kitört a válság.

A korábban katonai célokat szolgáló, már a 2000-es évek végén befogadótáborrá alakított létesítményben – ahová civilek, így ők maguk nem mehetnek be – a körülmények minden képzeletet felülmúlóan borzasztóak. A 750 férőhelyre legalább 4 000 ember jut, de sokszor jóval több. Elfogadhatatlanok az egészségügyi, higiéniai, áramellátási feltételek. A tábor körüli területen jóval többen élnek, mint belül. 8 vízcsap és 4 szörnyű állapotban lévő női mosdó van a táborban. Az emberek az idejüket a városban vagy az Alpha Centerben töltik. Elvileg a menedékkérelmüket 18 hónap alatt el kellene bírálni, de ez a gyakorlatban háromszor-négyszer ennyi ideig is eltarthat, a tavaly érkezettek legkorábban 2021-ben távozhatnak a szigetről. Mindeközben pedig naponta jönnek újabb csónakok.

A kezdetekkor főként a helyiek segítettek, akik mára belefásultak a helyzetbe, de még ma is gyakran érkezik tőlük adomány. Az argentin segítő elmondta, hogy az SV-nél 30-an dolgoznak, a világ minden kontinenséről érkeznek munkatársak. Munkájukat további 15-20 táborbeli önkéntes segíti, akik tolmácsolási, tanítási feladatokat látnak el, a mosodában dolgoznak stb. Elmondása szerint a nagyszámú férfi ellenére soha nem érezték magukat veszélyben a nyugati nők, kölcsönös a tisztelet és jó a hangulat. A helyiekkel természetesen vannak feszültségek, de inkább azt kellene hangsúlyozni, hogy éppen ők segítettek először és a leghosszabb ideje, ráadásul saját zsebükből. A kormánynak pedig éppen ideje lenne visszaadni nekik valamit ebből.

A migránsok nemzetiségi összetételéről elmondta, hogy volt olyan nap, amikor 65 náció képviselői éltek a táborban (nem vállalkozott a felsorolásra). Ideérkezésekor, bő fél éve még az angol és az arab voltak a leggyakrabban hallható nyelvek, ma viszont a sok nyugat-afrikai (kongói, kameruni stb.) és afgán miatt a francia és a fárszi.

A látogatás során megtudtuk, hogy az itt élők naponta 3-szor kapnak enni. A reggeli egyszerű fogás (egy pita kenyér némi gyümölcslével vagy hasonló), míg az ebéd és vacsora – általában valamilyen rizses, babos, burgonyás – főtt étel (húst hetente egyszer kapnak a menedékkérők). A „migránskártyák" segítségével jobb minőségű ételhez tudnak jutni, amelyet a táborban rakott tüzeknél elkészíthetnek, főleg, ha gyerekeik is vannak. A segítő szerint a személyenként juttatott 90 euró nyilvánvalóan elégtelen ahhoz, hogy ez gyakran

megtörténhessen. Mindenesetre a város kereskedelme tudott profitálni az önkéntesek jelenlétéből és a bankkártyák használatából, az Alpha Center mellett, a mosodának helyet adó épületben is nyílt egy üzlet, ahol kifejezetten a menedékkérők igényeire szabott árukínálat érhető el.

A központ recepcióján dolgozik tábori önkéntesként egy 24 éves kurdisztáni férfit, aki 16 hónapja érkezett. Elmondta, hogy bár megkapta a menekültstátuszt 3 hónappal ezelőtt, de Athénban nem tudott értelmes elfoglaltságot találni magának, így inkább visszatért Váthíba, hogy tovább segítsen a volt munkatársainak. Elmesélte, hogy Görögországban szeretne maradni, dolgozni és angolul tanulni, majd az Egyesült Királyságban szeretne letelepedni. Egy fiatalabbnak tűnő, arabul beszélő menedékkérő elmondta, hogy tavaly októberben érkezett. Sátorban él a „dzsungelben", ha esős idő van, nagyon fázik, nem tud aludni, a tábor szörnyen piszkos, egyáltalán nem való menekültek elszállásolására. Németországba szeretne tovább menni. A mosodában tavaly november óta önkénteskedő 23 éves kameruni férfi az otthon megkezdett könyvelői tanulmányait szeretné Európában folytatni, egyedül menekült el hazájából, és bármelyik biztonságos európai országban újrakezdené az életét.

Egy szintén megszólított, fiatal svájci önkéntes lány Genfben volt gyakornok decemberig, amikor egy barátja felhívta, hogy jöjjön segíteni Számoszra. Így a januárt itt töltötte, majd hazament befejezni a mesterképzését, de később visszatért. Franciát tanít a központban, nagyon élvezi, hogy közvetlen kontaktusa van a tanítványaival, az SV közösségéhez tartozni pedig különlegesen jó élmény bevallása szerint.

A befogadótábor bejáratát a várostól (Alpha Center, templom és temető körüli terület) egy aszfaltozott út választja el, ahol rendőrségi kisbusz áll, ugyanakkor rendőri élőerővel nem találkoztunk. A ki-be járás folyamatos, találkozhatunk közép-ázsiai fejkendős nőkkel, porban játszó, arabul beszélő gyermekekkel és afrikai családokkal egyaránt.

10. További tapasztalatok Váthíban (Számosz szigete)

Váthíban délután körülbelül 1 000 helyi vonult a Hotel Samos elé, ahol Vicasz miniszter tartózkodott. Elsősorban az áldatlan tábori állapotokra, másodsorban a kórházi ellátás elérhetetlenségére kívánták felhívni a figyelmet. Egy 55 év körüli nő elmondta, hogy rendszeresek a tüntetések, amelyekkel azt szeretnék elérni, hogy a görög kormány változtasson a politikáján, reagáljon a kéréseikre, és tegyen végre valamit. A fő cél az lenne, hogy a *hotspotot* zárják be és a menedékkérőket egyből szállítsák a Félszigetre, hiszen ők tovább akarnak menni nyugatra. Az ideális az lenne, ha egyből a célországba vinnék őket, és akkor a tengeri halálesetek is megszűnnének.

Egy helyi, 60 év körüli vendéglős férfi a fásultságáról számolt be: az elején örömmel segítettek a helyiek, ő például kedvezményt biztosított az ételek árából és megengedte, hogy a migránsok nála töltsék a mobiltelefonjaikat (ezzel a villanyszámlája a sokszorosára nőtt). Aztán egyre több keserűség érte őket: a kórházi ellátás és a hulladékgazdálkodás katasztrofálisan rossz lett, nőtt a lopások és betörések száma (egy ismerősének azt tanácsolta a rendőrség: zárkózzon be jobban), a nyugati turisták pedig elmaradtak, sok hely bezárt vagy alig működik, a tengerparti házakat pedig a korábbi havi 2 000 euró helyett ma már csak havi 300 euróért lehet kiadni. Azt tanácsolta, hogy kivilágítatlan mellékutcákban sötétben ne közlekedjünk. Megjegyezte, hogy nagyon el van keseredve a fiatalok elvándorlása miatt és fél, hogy a migrációs helyzet kezeletlensége miatt Európában egyre radikálisabb hangok nyernek teret.

11. Összegzés

Görögország jelenkori migrációs politikáját a több ezer éves történelmi tapasztalatok, az EU fősodrát követő, pártok közötti konszenzussal övezett migrációs politika és a bajba jutott menekülőkkel való szolidaritás határozzák meg. Ugyanakkor a görög szigetek helyi gazdasági kilátásai és a körülmények a nagy tömegű idegen népesség megjelenésével sokat romlottak, virágzó turistaparadicsomok kerültek nehéz helyzetbe – vagy akár szűntek meg létezni. A kormányzat és a helyi önkormányzatok között nincs párbeszéd, a régóta tarthatatlan helyzet könnyítésére csupán ígéretek hangzanak el, melyek betartatlanságát legfeljebb a választásokon, az urnáknál lehet számon kérni. A szigeteken új EU-n belüli és EU-török megállapodásokat kívánnak, egyetértenek a helyben segítés és újraépítés ideájával, de ezt inkább közösségi szervezésben és finanszírozással képzelik el. A kimagasló társadalmi költségek ellenére a migráció tengeri „határzár" útján történő megállítását humanitárius okokra, az európai értékekre való hivatkozással nem támogatják.

***

1. táblázat: Görögországban benyújtott menedékkérelmek száma, 2011-2018 (forrás: Európai Parlament és AIDA)

Év	Menedékkérelem (db)
2011	9 310
2012	9 575
2013	8 225
2014	9 432
2015	13 205
2016	51 091
2017	58 650
2018	66 969

2. táblázat: A legutóbbi, 2015 szeptemberi előrehozott parlamenti választás eredménye és a 2019 májusi közvélemény-kutatás által jelzett pártpreferenciák (forrás: Politico)

Párt	várható EP-frakciótagság	2015 szeptemberi támogatottság (%)	2019 áprilisi becsült támogatottság (%)
Szíriza	GUE/NGL	35,5	25,74
Új Demokrácia	EPP	28,1	35,22
Arany Hajnal	független	7	7,28
Mozgalom a Változásért	S&D	6,3	7,4
Kommunista Párt	független	5,6	6,8

Kilátás a hioszi városházából az előtte lévő térre, ahol a válság kitörésekor a migránsok először vertek tábort (fotó: Migrációkutató Intézet)

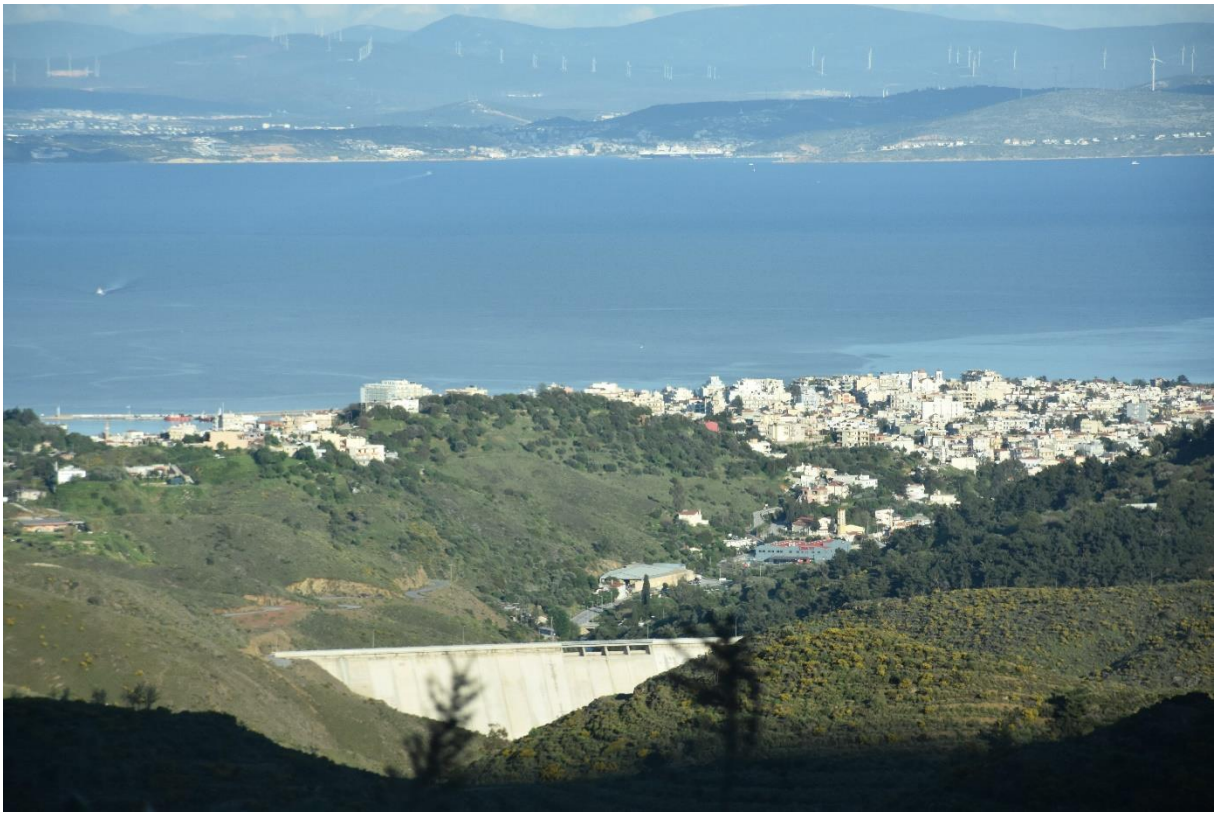

Kilátás Hiosz sziget keleti partjára, a háttérben Törökország nyugati partja látszik. A hotspotnak helyet adó Kalhiosz falu a kép jobb oldalán fával benőtt domb mögött található (fotó: Migrációkutató Intézet)

Váthí parti sétánya 2019 áprilisában I.
(fotó: Migrációkutató Intézet)

Váthí parti sétánya 2019 áprilisában II.
(fotó: Migrációkutató Intézet)

Váthí parti sétánya 2019 áprilisában III.
(fotó: Migrációkutató Intézet)

A hotspot bejárata Váthíban
(fotó: Migrációkutató Intézet)

A váthí-i hotspot előtt játszó gyerekek
(fotó: Migrációkutató Intézet)

Menedékkérő férfiak és női önkéntesek a váthí-i Alpha Center előtt
(fotó: Migrációkutató Intézet)

Az Alpha Center mellett nyílt élelmiszerüzlet, a menedékkérők fogyasztási kosarának figyelembevételével feltöltött árukészlettel (fotó: Migrációkutató Intézet)

Tüntetés a hotspot miatti áldatlan állapotok ellen Váthíban 2019. április 11-én (fotó: Migrációkutató Intézet)